

МАМАНДЫҒЫММЕН МАҚТАНАМЫН

Мен неге заңгерлікті таңдадым?

Ең танымал мамандықтардың қатарында кез-келген жағдайда және режимде іскерлік қоғамдастықта әрдайым сұранысқа ие болатын бірнеше мамандық бар. Мысалы, заңгер. Бұл профильдің мамандары әр ұйымға, компанияға, кәсіпорынға, коммерциялық және қоғамдық құрылымға қажет. «Құқықтану» мамандығы бірнеше заң мамандықтарын біріктіреді. Бұл судья, прокурор, адвокат, тергеуші, нотариус, заң кеңесшісі. Заңгерлердің едәуір бөлігі саясатпен, ғылыми және оқытушылық қызметпен айналысады. Осылайша, адвокаттың кәсіби мүмкіндіктері мамандандырылған құрылымдарға, яғни сот, құқық қорғау органдарына, заң қызметтерінің құрылымдарына, сондай-ақ жалпы басқару және экономикалық құрылымдарға қолданылады.

Шолпан САРТАЕВА,
«Азаматтық және азаматтық іс жүргізу» кафедрасының аға оқытушысы, з.ғ.м

Сонымен қатар, көптеген заңгерлер білімі бойынша заңгер атағын сақтай отырып, заңды түрде есептелмей мүмкін қызметпен айналысады. Бірақ заңгерлерді даярлаудың өзі, олардың білімі мен дағдыларының шеңбері, байланысы, проблемаларды шешу тәсілі мұнда өте пайдалы. Көбінесе білім беру саласындағы заңгерлер жалпы қызмет салаларында жұмыс істейді: сауда; банк және сақтандыру ісі; заңды тұлғаларды басқару, яғни акционерлік қоғамдар, жауапкер

шілігі шектеулі қоғамдар; мемлекеттік әкімшілік. Қазір заңгердің әртүрлі қызмет салаларында қызықты жұмыс табу мүмкіндіктері айтарлықтай кеңейді. Жұмыстың жаңа түрлері тұтынушылардың құқықтарын, авторлық құқықтарды қорғауда, нарықты жосықсыз бәсекелестіктен қорғауда, құрылыс бизнесінде, риэлторлық қызмет саласында туындайды. Бұл ретте әңгіме тек жұмыс орындарының санын кеңейту туралы ғана емес, лауазымдардың, заңгердің білімін қажет ететін жұмыстардың тізбесі барған сайын кеңейе түсетіні туралы болып отыр.

Қазіргі уақытта құқық қорғау жүйесі үшін заңгерлерге шұғыл қажеттілік сезілуде. Қылмыстың күрт өсуі және басқа да әлеуметтік процестер тергеу аппаратын, жедел құрамды, сондай-ақ судьялар мен прокуратура қызметкерлерін кеңейту қажеттілігіне әкелді. Заңгер мамандығы еңбек нарығында үлкен сұранысқа ие, өсіресе Қазақстандық жетекші заң университеттері мен факультеттерінің түлектері туралы сөз болғанда. Нарықтық қатынастар жағдайында кәсіби құқықтық қызметтің рөлі едәуір артады. Біріншіден, бұл азаматтық айналымның күрт кеңеюімен байланысты, ол тиісті құқықтық қолдауды қажет етеді: келісім-шарттар жасасу, өзгерту және бұзу, экономикалық дауларды реттеу және тағы да басқа азаматтар мен ұйымдардың құқықтары мен мүдделерін сот арқылы қорғау саласы едәуір кеңейеді, бұл соттардағы істердің санын едәуір арттырады. Осыған байланысты көбірек адвокаттар, заң кеңесшілері, нотариустар, судьялар қажет. Заңгерлердің рөлі барған сайын маңызды бола түсуде, өйткені ұйымдардың экономикалық жағдайы мен азаматтардың әл-ауқаты олардың қызметінің нәтижелеріне тікелей байланысты.

Заңгер қандай қызмет саласында жұмыс істесе де, материалдық және іс жүргізу құқығын жақсы білуі керек. Қазақстандық заңнаманың серпінді өзгеруі, еліміздің еуропалық және әлемдік кеңістікке қосылуы жағдайында кез келген деңгейдегі маман үшін өз біліктілігін үнемі арттыру мүмкіндігі болмаған жағдайда дағдыларын жоғалту қаупі бар. Қазіргі уақытта, шын мәнінде, заңгерлердің кейбір (бірақ тек сандық) артық өндірісі туралы айтуға болады. Сонымен бірге, азаматтық қоғам, мемлекет және әртүрлі ұйымдар әлі күнге дейін құқық саласындағы жоғары білікті мамандарға, мамандығы бойынша жұмыс өтілі бар, өзін

адал және білімді қызметкерлер ретінде көрсете білді.

Сонымен, сіз заңгер мамандығын таңдадыңыз? Неліктен сіз оны таңдадыңыз деген сұраққа жауап беру қиын. Мүмкін, болашақта мұндай мамандардың сұранысы айқын болғандықтан шығар. Сонымен қатар, мен өзімді ең күшті біліммен - заң білімімен қаруланғым келеді. Өйткені, құқықтық шындықты шарлау қабілеті тек кәсіби тәжірибе аясында ғана емес, сонымен қатар қазіргі шындықтың тұрақты қажеттілігі болып табылады. Әрине, материалдық факторды айтпау мүмкін емес. Ең алдымен, перспективалы және лайықты ақы төленетін жұмыс табу мен үшін басты мақсат болып табылады, дегенмен мен жұмыс күшінің қолданыстағы нарығында бұл оңай болмайтынын түсінемін.

Заңгердің қандай қасиеттері болуы керек? Ең дұрысы, заңгер адалдық, әдептілік, сауаттылық, өзін-өзі тәрбиелеу, жауапкершілік сияқты қасиеттерге ие болуы керек. Кәсіби құқықтық қызмет күрделі және көп қырлы. Оның психологиялық талдауы, әрқашан түпкі мақсатқа - шындықты анықтауға бағытталған бірқатар кезеңдерді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді. Кәсіби құқықтық қызметте белгілі бір дәрежеде келесі аспектілерді бөлуге болады: іздеу (танымдық), коммуникативті, куәландыру, ұйымдастырушылық, реконструктивті (құрылымдық), әлеуметтік. Жоғарыда аталған тараптардың әрқайсысында қызметтің сәттілігін қамтамасыз ететін тиісті жеке қасиеттер жүзеге асырылады.

Заңгердің қызметі көп деңгейлі, иерархиялық құбылыс. Әрбір деңгейде осы деңгейге тән мақсаттарға қол жеткізуді тиісті жеке құрылымдар қамтамасыз етеді және олардың жетістігі қызметтің жоғары деңгейлерінің мақсаттарына қол жеткізуге көшу мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Заңгерлер жұмыс күні бойы жұмыс тиімділігін сақтау үшін өз күштері мен қабілеттерін ұтымды бөле білуі керек, жүйке энергиясының ең аз шығынымен оңтайлы дәлелдер алу үшін кәсіби психологиялық қасиеттерге ие болуы керек. Ақыл-ой мен мінездің икемділігі, өткір байқау және мықты есте сақтау, өзін-өзі бақылау және шыдамдылық, адалдық пен әділеттілік, ұйымшылдық және Тәуелсіздік сияқты кәсіби қасиеттерді дәйекті дамытуда психологиялық ғылымның ұсыныстары үлкен мәнге ие, бұл олардың қалыптасуының дұрыс жолдары мен құралдарын көрсетеді. Сонымен қатар сот-тергеу

қызметкерлерінің еңбек тиімділігін одан әрі арттыру криминалистік тактиканың психологиялық негіздерін жан-жақты, терең өзірлеуді, сондай-ақ қылмыстық сот ісін жүргізудің басқа да қатысушыларының (айыпталушының, жөбірленушінің, куәнің және тағы да басқа) психологиясын зерделеуді немесе білуді талап етеді. Сот-тергеу қызметкерлерінің психологиялық құзыреттілігі «психологиялық сәттерді ескермеу салдарынан адамның іс-әрекеті туралы шешім қабылдаған кезде туындауы мүмкін кейде ауыр зардаптарға өкпе соқтыратын қателіктердің алдын алуға» көмектеседі.

Заңгер - бұл өзінің әдеттерінен, қалауларынан жоғары болуға арналған адам: ол өз жұмысын қоғамның жоғары мүдделері талап ететіндей етіп жасауы керек. Құқық бұзушылар көбінесе күшті, мақсатты, жекпе-жекте жүргізу оңай емес. Көбінесе қылмыстарды ашу және тергеу бойынша жұмыс - бұл адамдар мен кейпкерлер арасындағы күрес. Адам әлеуметтік практика процесінде жеке тұлға ретінде қалыптасады. Заңгерлік білім - бұл өзін заңды жүзеге асыру саласында жеке тұлға ретінде қалыптастырудың алғашқы қадамы. Заңгерлік білім практик заңгер үшін қажетті сөйлеу мен шеберлікті, оның ішінде елдің заңнамасында және халықаралық құқықта танылған құқықтық және этикалық міндеттерді, адамның құқықтары мен негізгі бостандықтарын түсінуді және түсінуді қамтамасыз етуі тиіс.

Заңгерлердің жұмысы өте алуан түрлі және күрделі, оны басқа кәсіптердегі адамдардың көпшілігінің жұмысынан ерекшелетін бірқатар ерекшеліктерге ие. Біріншіден, заң мамандықтары шешілетін міндеттердің өте алуан түрлілігімен сипатталады. Бұл мәселелерді шешу бағдарламасы, әдетте, құқықтық нормада тұжырымдалған ең жалпы нысанда көрсетілуі мүмкін. Тергеуші, прокурор, судья, адвокат үшін әрбір жаңа іс жаңа міндет болып табылады. Бизнеске деген көзқараста неғұрлым аз үлгілер қолданылса, шындықты табу ықтималдығы соғұрлым жоғары болады. Екіншіден, құқықтық қызмет барлық күрделілігі мен алуан түрлілігімен құқықтық реттеуге толығымен ұшырайды және бұл әр адвокаттың жеке басына із қалдырады. Өз қызметін жоспарлау кезінде кез-келген қызметкер болашақ әрекеттерді осы әрекеттерді реттейтін заңнама нормаларымен салыстырады.

Іс жүзінде барлық құқықтық мамандықтар үшін қызметтің негізгі аспектілерінің бірі-құқықтық реттеу жағдайында қарым-қатынастан тұратын коммуникативті қызмет. Бұл құқықтық (процедуралық) реттеу қарым-қатынастың барлық қатысушыларына ерекше із қалдырады, оларға ерекше құқықтар мен міндеттер береді және қарым-қатынасқа ерекше мән береді, заң мамандықтарын ерекше топқа бөледі. Көптеген заңгерлік мамандықтар жоғары эмоционалды еңбек кернеуімен сипатталады. Сонымен қатар, бұл көбінесе теріс эмоциялармен, оларды басу қажеттілігімен және эмоционалды босатуды салыстырмалы түрде ұзақ уақытқа кешіктірумен байланысты. Көптеген заңгерлердің (прокурор, тергеуші, судья, жедел қызметкер және т.б.) жұмысы арнайы билікті жүзеге асырумен, билікті заң атынан қолдану құқығы мен міндетімен байланысты. Сондықтан, аталған лауазымдарды атқаратын адамдардың көпшілігі өз әрекеттерінің салдары үшін жауапкершілікті арттырудың кәсіби сезімін дамытады.

Көптеген заңгерлік кәсіптерге тән қасиет - іс-әрекеттің ұйымдастырушылық жағы, ол әдетте екі аспектіге ие: жұмыс күні, апта ішінде өз жұмысын ұйымдастыру, нормаланбаған жұмыс күні жағдайында іс бойынша жұмысты ұйымдастыру; қылмыстық процесте басқа лауазымды тұлғалармен, құқық қорғау органдарымен, басқа тараптармен бірлескен жұмысты ұйымдастыру. Заңгер кәсібі жеке тұлғалардың, ал кейбір жағдайларда микро топтардың қызметіне қарсылықты жеңумен сипатталады. Іс бойынша шындықты іздейтін адвокат көбінесе істің белгілі бір нәтижесіне мүдделі адамдардың пассивті немесе белсенді қарсылығына тап болады.

Заңгер - күрделі және алуан түрлі мамандық, ол ұқыптылықты, зейінділікті, логикалық ойлауды және үлкен берілгендікті талап етеді. Бұл кәсіпте үлкен биіктерге және мансаптық өсуге қол жеткізу үшін оған деген үлкен ықылас пен сүйіспеншілік қажет. Онда кәсіби болу үшін уақыт, өмірлік, кәсіби практика және әрине, жұмыс істеуге және құқықтың барлық жаңа салаларын түсінуге деген ұмтылыс қажет. Әрине, біраз уақыттан кейін сіз заңның бір саласында (азаматтық, қылмыстық, корпоративтік, экономикалық құқық және т.б.) кәсіби бола аласыз, бірақ бірден барлық жерде кәсіби болу мүмкін емес. Өзіңізге жақын нәрсені таңдау - міндет.